

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ

ΤΕΧΝΗ - ΧΑΡΙΣΜΑ - ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ' ΤΟ ΧΑΡΙΣΜΑ — Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ὑπό

ΑΓΝΗΣ ΠΑΒΕΪ

Δεδομένου ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ὁ ἰσχυρότερος παράγων ὅστις ἐπηρέασε τὰ συστήματα τῆς νοσηλευτικῆς τῆς ἐποχῆς μας γενικῶς εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς ὑψηλίου, δὲν εἶναι, νομίζω, ἄσκοπον νὰ ἀφιερῶσωμεν σκέψεις τινὰς εἰς τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας ἡ μεγάλη αὐτὴ Πίστις ἠγωνίσθη δι' αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν της κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ Χριστὸν αἰῶνας. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ταραχώδους αὐτῆς ἐποχῆς καὶ μέχρι τῆς ὥρας καθ' ἣν κατῴρωσεν ἡ ἰδία νὰ ὀργανωθῆ, ἐλάχιστα μόνον ἦτο δυνατόν νὰ συστηματοποιήσῃ διὰ τὴν παροχὴν φροντίδων εἰς τοὺς πάσχοντας.

Ἡ Ρώμη κατὰ τὰς πρώτας ἑκατονταετίας μ.Χ.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπως εἶδομεν, δύο κύριοι τύποι εἰδωλολατρικῶν νοσοκομείων ὑπῆρχον εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν: οἱ ναοὶ-νοσοκομεῖα τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὰ στρατιωτικὰ θεραπευτήρια. Εἰς τὰ πρῶτα ἐξ αὐτῶν ἐπεκράτει ἀκόμη τὸ πνεῦμα τοῦ Ἱπποκράτους, καίτοι, δεδομένου ὅτι εἶχον ὑποστῆ τὴν ρωμαϊκὴν νοοτροπίαν, εἶχεν αὐτὸ ἀλλοιωθῆ πρὸς τὸ σκληρότερον καὶ ὑλιστικώτερον, καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ πρόοδοι τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς εἶχον μέχρι βαθμοῦ τινὸς καλυφθῆ ἀπὸ μαγανείαν καὶ δεισιδαιμονίαν. Τὰ θεραπευτήρια εἶχον κάπως ἐκφυλισθῆ μὲ τὸ πνεῦμα τῆς σκοπι-

μότητος μᾶλλον ἢ τῆς φιλανθρωπίας. Οἱ στρατιῶται ἦσαν πολῦτιμοι διὰ τὸ Κράτος, καὶ οἱ δοῦλοι ἦσαν κτῆμα τῶν κυρίων των. Ἐθεωρεῖτο ὅτι μόνον ὅσοι ἦσαν θεραπεύσιμοι ἦσαν ἄξιοι ἐπισταμένων ἰατρικῶν φροντίδων, καὶ ὅσοι ἦσαν ἀνάτοιοι ἐδικαιοῦντο ἐλαχίστης μόνον προσοχῆς. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι συμπονετικὴ νοσηλεία ἦτο ἀνύπαρκτος εἰς τὴν προχριστιανικὴν Ρώμην, καθ' ὅτι ἡ εὐγένεια αἰσθημάτων καὶ ἡ καλωσύνη εἶναι τελείως ἀνεξάρτητα θρησκευματος καί, εἰς πολλάς περιπτώσεις, συναντῶνται ἐκεῖ ὅπου δὲν τὰ περιμένομεν.

Ἐπὶ τριακόσια χρόνια μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ ἡ Ρώμη παρέμεινε, ἐπισήμως τοῦλάχιστον, εἰδωλολατρικὴ, καίτοι πολλοὶ μεταξὺ τῶν μορφωμένων εἶχον ἀρχίσει νὰ εἶναι ἐπιφυλακτικοὶ ὡς πρὸς τοὺς ἀρχαίους θεοὺς, τοὺς μύθους καὶ τὰς ἱεροτελεστίας πρὸς τοὺς περιέβαλλον. Ἡ Δημοκρατία μετετρέπετο εἰς Μοναρχίαν. Ἀπαίτησις τῶν Αὐτοκρατόρων ἦτο νὰ βασιλεύουν ἐλέφ Θεοῦ, καὶ ἡ μεγαλοπρεπὴς καὶ προκαλοῦσα τρόμον ἐθιμοτυπία τῆς Αὐλῆς ἦτο εὐάρεστος εἰς τοὺς Φαραῶ καὶ εἰς τινὰς ἐκ τῶν μοναρχῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἐν τούτοις ἡ λατρεία πρὸς τὸν Καίσαρα δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰ συναισθήματα, οὔτε εἶχε καὶ καμμίαν ἠθικὴν ἀξίαν. Δὲν μετεβίβαζε κανὲν πνευματικὸν μήνυμα ἐλπίδων ἢ φόβου ἢ μελλοντικῆς πέραν τοῦ τάφου ζωῆς, καὶ ὅμως

αί αυτοκτονίαι ἦσαν συνήθεις, πρὸ παντὸς μεταξύ τῶν ἀνωτέρων τάξεων, καὶ κανεὶς δὲν διημφεσβήτει τὸ δικαίωμα τοῦ καθενὸς νὰ ἐγκαταλείπη τὸν κόσμον τοῦτον, ἂν τοιαύτη ἦτο ἡ ἐπιθυμία του.

Κοινωνικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ συνθήκαι

Ἀπὸ ἀπόψεως κοινωνικοῦ βίου καὶ συμπεριφορᾶς, ἐγένοντο θαυμασταὶ πρόοδοι τὴν ἐποχὴν τῶν Φλαβίων καὶ τῶν Ἀντωνίνων Αὐτοκρατόρων. Ἐπεκράτει ὁλὸν καὶ μεγαλυτέρα καλωσύνη καὶ βαθύτερον αἰσθημα φιλανθρωπίας καὶ ἐλάμβάνετο ὁλὸν αὐξουσα πρόνοια ὑπὲρ τῶν παιδιῶν καὶ τῶν πασχόντων. Σεβαστά ποσὰ τοῦ δημοσίου χρήματος ἐδαπανῶντο διὰ τὴν συντήρησιν πτωχῶν, ἀνηλίκων καὶ ὄρφανῶν, καὶ ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ἀπόρων διηκολύετο διὰ τῆς λειτουργίας εἰδικῶν σχολείων, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἰδρύσει ὁ Βεσπασιανὸς καὶ τινες τῶν διαδόχων του. Εὐποροὶ πολῖται ἐκτιζον ὥραϊα λουτρά καὶ ναοὺς πρὸς χρῆσιν ὄλων τῶν τάξεων.

Πολιτικοὶ γάμοι ἐγένοντο εὐκόλως καὶ διελύοντο μὲ τὴν αὐτὴν εὐκολίαν. Πολλοὶ γυναῖκες εὐγενοῦς καταγωγῆς ἐλογόριαζαν τὰ χρόνια τοὺς ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν συζύγων των, ἀλλὰ τὸ μητρικὸν ἔνστικτον προφανῶς εὐρίσκετο εἰς χαμηλὸν ἐπίπεδον, διότι αἱ βρεφοκτονίαι ἦσαν συνήθεις. Ἐν τούτοις, ἡ συζυγικὴ συμβίωσις ἐθεωρεῖτο ἐπιθυμητή. Ἐθεσπιζόντο νόμοι πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν γάμων καὶ πρὸς περιορισμὸν τῆς ἀγαμίας, καὶ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα δὲν ἦσαν προσιτὰ εἰς ἀνυπᾶνδρους γυναῖκας· αὐταὶ ἦσαν δεκταὶ μόνον ὡς ἱέρειαι καὶ ὡς ἐστιάδες εἰς τοὺς εἰδωλολατρικοὺς ναοὺς.

Εἰδωλολατρικαὶ θρησκείαι τῆς Ρώμης

Τὰ μὴ χριστιανικὰ θρησκευόμενα τῆς Ρώμης κατὰ τὰς πρώτας μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετίας ἦσαν ὁ Στωικισμὸς καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Μυστήρια. Ὁ πρῶτος, τὸν ὁποῖον ἐκήρυττε κυρίως ὁ Σενέκας, παρῶν τρυνε τὰ ἄτομα νὰ συγχωροῦν προσβολὰς καὶ ν' ἀνέχωνται καὶ νὰ ὑπομένουν τὰς ὕβρεις. Ἐζήτει ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους

ἀδελφωσύνην καὶ ἐδίδασκε ταπεινὴν, πλὴν σταθερὰν πίστιν πρὸς μίαν Θεῖαν Πρόνοιαν.

Ἄλλὰ ἡ διδασκαλία αὐτὴ ἐπηρέαζε μόνον τὰς μορφωμένας τάξεις, ἐνῶ αἱ μᾶζαι προσειλκύνοντο περισσότερον πρὸς τὰ Μυστήρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ σπουδαιότερα ἦσαν τὰ Ὀρφικὰ, τὰ ὁποῖα συνεδύαζαν τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου μὲ τὴν γονιμότητα τῆς γῆς καὶ τῆς ἀμπέλου. Οἱ ὄπαδοί των συνηγνῶντο τὴν νύκτα ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐρήμου ὄρους, καὶ μὲ ἀνημμένας δᾶδας ἀνὰ χεῖρας ἐξετέλουν, ἐν καταστάσει θρησκευτικοῦ παροξυσμοῦ, ἀγρίους χοροὺς ὑπὸ τοὺς ἤχους αὐλῶν καὶ κυμβάλων.

Ἐτερον συγκρότημα ἦσαν τὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια, περιστρεφόμενα περὶ τὸν μῦθον τῆς Δήμητρας καὶ τῆς Περσεφόνης. Τινὲς ἐκ τῶν θρησκείων τῆς Ἀνατολῆς εἶχον ἐπίσης τοὺς ὄπαδούς των εἰς τὴν Ρώμην, ἀλλ' οὐδεμία ἐξ αὐτῶν ἱκανοποιεῖ τόσον ἀπόλυτα τὰς βαθυτέρας καὶ πλέον πνευματικὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου ὅσον τὸ ἔκαμεν ἀναντιρρήτως ἡ δύναμις τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἀθλητισμὸς καὶ ψυχαγωγία

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀθλητισμὸν καὶ τὴν ψυχαγωγίαν, οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες εἶχον εἰς εὐρεῖαν κλίμακα ἀντικατασταθῆ ἀπὸ τὰς βαρβάρους ἐπιδείξεις μονομαχιῶν. Αὐταὶ εἶχον εἰσαχθῆ κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Ρώμης τὸ 264 π.Χ., ὅταν ὁ Μᾶρκος καὶ ὁ Δεύκιος Βροῦτος συμπεριέλαβον μεταξὺ τῶν νεκρωσίων ἱεροτελεστιῶν διὰ τὸν θανόντα πατέρα των μονομαχίαν μεταξὺ τριῶν ζευγαριῶν. Ἐγένετο αὐτὸ τοῦ συρμοῦ εἰς τὴν Ρώμην, καὶ μετ' οὐ πολὺ αἱ μονομαχίαι διεξήγοντο καθ' ἑκατοντάδας. Ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια ν' ἀγοράζωνται καὶ νὰ ὑποβάλλωνται εἰς προπόνησιν δοῦλοι διὰ τὰς συναντήσεις αὐτάς, καὶ ἐπὶ πλέον δοῦλοι οἱ ὁποῖοι εἶχον δυσαρεστήσει τοὺς κυρίους των ἐστέλλοντο εἰς εἰδικὰς σχολὰς, ὅπου ἠτοιμάζοντο διὰ τὴν κονίστραν.

Κατὰ τὰς μετέπειτα ἑκατονταετίας ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ διάδοσις τῶν ἐπιδείξεων

αὐτῶν ηὐξήθη καταπληκτικῶς. Οἱ πόλεμοι ἀλληλοδιεδέχοντο καὶ προσεκόμιζον σωρείαν αἰχμαλώτων, οἵτινες παρουσιάζοντο μὲ τούς χαρακτηριστικούς ἐθνικούς των ἐξοπλισμούς καὶ προσέφερον εἰς τὸ πολυπληθές ρωμαϊκὸν κοινὸν θέαμα νέον καὶ συναρπαστικόν, ἀγωνιζόμενοι ὡς δοῦλοι εἰς τὸν στίβον. Ἐχρησιμοποιοῦντο ἐπίσης ἐγκληματῆται τῶν κατωτάτων κοινωνικῶν τάξεων. Αἱ συναντήσεις αὐταὶ ἀπετέλουν τεραστίαν ὀργάνωσιν, μὲ κίνητρον τὴν ἀπώλειαν ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων χάριν ψυχασαγωγίας. Χιλιάδες δυστυχημένων ἀτόμων ἐκρεουργοῦντο διὰ τὴν ἐπιτυχίαν μιᾶς ρωμαϊκῆς διασκεδάσεως.

Ὁ πρῶτος αἰὼν μ.Χ. ὑπῆρξε περίοδος σχετικῆς εἰρηνεύσεως καὶ συνεπῶς πενιχρότητος αἰχμαλώτων πολέμου πρὸς παροχὴν ὑλικοῦ διὰ τὸς ἀγῶνας αὐτούς. Αἱ ἐπιδείξεις δὲν ἀνταπεκρίνοντο πλέον εἰς τὰ γούστα τοῦ κοινοῦ, καὶ ἤρχισαν νὰ ἐμφανίζωνται καὶ ἄγρια θηρία, ὅπως λέοντες, τίγρεις καὶ ἄρκτοι. Ἡ μορφή τῶν ἐπιδείξεων ἔλαβε χαρακτῆρα ἀσυγκρίτως ἀγριώτερον καὶ πλέον ἀπάνθρωπον, μὲ ἐξησφαλισμένην ἔκβασιν. Ἐπηκολούθησε κατόπιν ὁ πρῶτος μεγάλος διωγμὸς τῶν Χριστιανῶν, βασιλεύοντος τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος.

Οἱ πρῶτοι διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν

Εἶναι ἀξιοπεριεργον πῶς ὁ Χριστιανισμός, ἐξ ὅλων τῶν θρησκειῶν τὰς ὁποίας ἐγνώρισεν ὁ κόσμος, ἐδημιούργησε τοιοῦτον πνεῦμα σφοδροῦ καὶ ἀδυσωπῆτου διωγμοῦ εἰς τούς ἀντιπάλους του. Κατὰ τὴν πρώτην ἑκατονταετίαν μ.Χ., ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν ὁπαδῶν του ἦσαν οἱ ἄποροι καὶ οἱ ἀδικημένοι τῆς γῆς. Ὁ Χριστιανισμὸς ἔφερεν ἄγγελμα ἐλπίδος εἰς τούς καταπιεζομένους καὶ ὑπόσχεσιν μελλοντικῆς ζωῆς, ἡ ὁποία θὰ ἀπεζημίωνε δι' ὅλας τὰς ταλαιπωρίας τὰς ὁποίας ἐνδεχομένως εἶχεν ὑποστῆ ἢ σὰρξ. Αἱ διδασκαλίαι του ἐκήρυσσον καλωσύνην, δύναμιν πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ πόνου, ἀλήθειαν καὶ ἐντιμότητα καὶ ἐχάριζαν πνευματικὰ ἀγαθὰ ἀσυγκρίτως ἀνώτερα ἀπὸ τὰ ὑλικά κέρδη ἢ τὰς διακρίσεις.

Ποῖος λοιπὸν ὁ λόγος νὰ διεγείρη τόσον σφοδρὰν ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τῶν εἰδωλολατρῶν; Τὴν ὥραν ἐκείνην δὲν ἐπαπειλοῦσεν ἀκόμη τὴν εἰδωλολατρικὴν δύναμιν. Περισσότερον εὐνόητοι φαίνονται οἱ διωγμοὶ τῆς τρίτης καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς τετάρτης ἑκατονταετίας διὰ λόγους ποῦ θ' ἀναφέρωμεν ἀργότερον.

Ὁ αὐτοκράτωρ Νέρων

Ὡς πιθανὴ ἐξηγήσις τοῦ πρώτου αὐτοῦ ὄργανωμένου διωγμοῦ προβάλλει ὁ χαρακτῆρ, ἡ φιλοδοξία καὶ ἡ ἐγκληματικότης ἐνὸς ἀνθρώπου, τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος. Ὅλοι οἱ ἱστορικοὶ του συμφωνοῦν εἰς τὸ ὅτι εἶχε φύσιν καλλιτέχνου. Ὀνειρεύετο μίαν νέαν Ρώμην μὲ πλατεῖς εὐθεῖς δρόμους εἰς ἀντικατάστασιν τῶν στενῶν δρομίσκων, καὶ ὠραίας λιθίνας οἰκοδομὰς ἀντὶ τῶν ξυλίων καλυβῶν μὲ ποῖον τρόπον ὅμως ἤμποροῦσε νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τούς παλαιούς αὐτούς οἰκίσκους ποῦ ἔπνιγαν τὴν καλαισθητικὴν ψυχὴν του μὲ ἀποστροφὴν; Ἡ Ρώμη εἶχεν ἀνάγκην πυρκαϊᾶς διὰ νὰ ἐκλείψουν αἱ βρωμεραὶ συνοικίαι τῆς. Καὶ κατόπιν, εἰς τὴν θέσιν τῶν ἐλεεινῶν περιοχῶν ποῦ ἔβριθον ἀπὸ ἀνθρώπινα ράκη, θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἀνεγείρη τὴν ὠραιότεραν πόλιν τὴν ὁποίαν θὰ εἶχε ποτὲ γνωρίσει ὁ κόσμος.

Ἡ πυρκαϊὰ ἐξερράγη τὴν νύκτα τῆς 19ης Ἰουλίου τοῦ 64 μ.Χ. Οἱ φρουροὶ τῆς πόλεως ἦσαν ὅλοι ἐκτὸς ὑπηρεσίας. Μὲ τὴν ἄδειαν τίνος; Ἀνῆκον εἰς σῶμα στρατιωτικόν, καὶ λιποταξία θὰ ἐσήμαινε θανατικὴν ποινήν. Ἄνδρες μὲ δᾶδας ἀναμμένας ἀνὰ χεῖρας ἔτρεχον παντοῦ πρὸς ἐμπρησμὸν τῆς πόλεως. Ἐλέγετο ὅτι στρατιῶται ἐξωογόουν τὰς φλόγας ἀντὶ νὰ τὰς σβῆσουν καὶ οὕτω ἡ πυρκαϊὰ ἐμαίνετο ἐπὶ ἕξ ἡμέρας καὶ ἑπτὰ νύκτας.

Οἱ Χριστιανοὶ ἐνόμιζον ὅτι ἡ προφητεία τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐξεπληροῦτο. Εἰς τὴν τελευταίαν του Ἐπιστολὴν περιέγραφε τὴν «ἡμέραν τοῦ Κυρίου» ὡς ἐξῆς: Οὐρανοὶ ροιζηδὸν παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσόμενα λυθήσονται, καὶ γῆ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται.

(Συνεχίζεται)